

Năm bắt thời cơ, đẩy nhanh quá trình xây dựng thư viện điện tử

1. BỐI CẢNH MỚI – THÁCH THỨC VÀ CƠ HỘI LỚN ĐỐI VỚI HOẠT ĐỘNG THƯ VIỆN

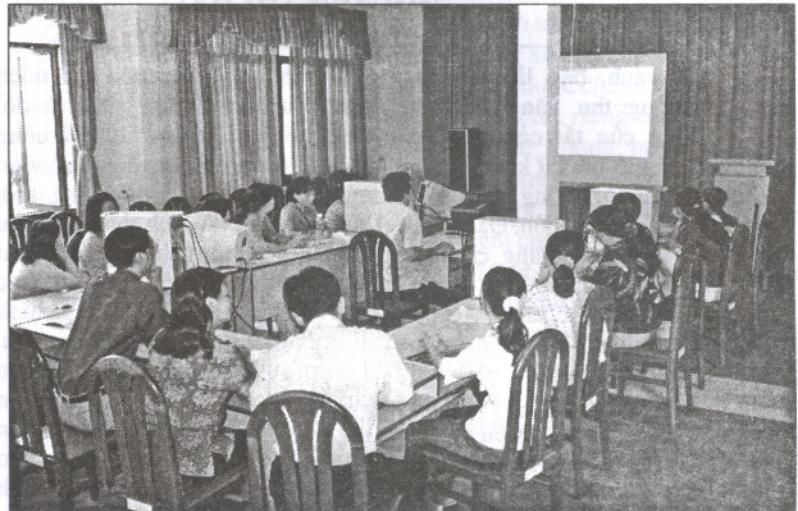
Do tác động của cách mạng khoa học kỹ thuật, ngày nay thông tin, tri thức đang được phát sinh ngày càng nhiều, đa dạng. Công nghệ lưu trữ và phổ biến thông tin, tri thức đang phát triển nhảy vọt lên một bậc thang mới, cùng với giấy, các vật mang tin điện tử - tài liệu số, sách điện tử đang ngày càng phổ biến, và nhất là Internet tạo cho thư viện nhiều cơ hội và khả năng mới. Nhưng để nắm bắt được những thuận lợi lớn do những tiến bộ khoa học kỹ thuật tạo ra, ứng dụng thành công trong hoạt động thư viện đang đặt ra cho những người làm công tác thư viện những thách thức to lớn. Các thư viện chúng ta đang trong giai đoạn chuyển tiếp, tiến đến những bước ngoặt có ý nghĩa. Các yêu cầu mới đòi hỏi phá vỡ phương thức hoạt động cũ không còn phù hợp, làm biến đổi mạnh mẽ, sâu sắc cách nghĩ, cách làm của thư viện.

2. PHÁT TRIỂN THƯ VIỆN ĐIỆN TỬ LÀ XU THẾ TẤT YẾU

Hội nghị tổng kết 10 năm ứng dụng công nghệ thông tin (CNTT) trong hệ thống thư viện công cộng (Vũng Tàu, năm 2000) đã đề ra phương hướng, mục tiêu ứng dụng CNTT trong hệ thống giai đoạn 2001-2005 là *đẩy mạnh việc ứng dụng CNTT ở tất cả các khâu công tác của Thư viện Quốc gia, thư viện tỉnh, thành phố, thí điểm triển khai ở một số thư viện quận, huyện, thành phố thuộc tỉnh, chuẩn bị tốt các điều kiện để thực hiện mô hình thư viện điện tử (kỹ thuật số) trong giai đoạn 2005 - 2010*. Chúng ta không thể bỏ lỡ cơ hội, phải rút ngắn quá trình chuyển đổi từ thư viện truyền thống, nguồn lực thông

NHỮ VĂN DƯƠNG

Trưởng phòng Thông tin Thư viện Tổng hợp tỉnh BR-VT

Tập huấn sử dụng ILIB tại Thư viện Tổng hợp tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu

tin chỉ có sách báo in, thao tác thủ công sang thư viện điện tử với nguồn thông tin điện tử đa dạng bên cạnh vốn sách báo có từ trước.

Thực chất của thư viện điện tử là sử dụng các nguồn thông tin điện tử, các trang thiết bị điện tử trong các hoạt động thư viện để phục vụ người dùng tin, tạo ra các sản phẩm thông tin, nâng cao chất lượng phục vụ người đọc. Bằng cách sử dụng các phần mềm tin học, các thiết bị điều khiển bằng chương trình để đẩy nhanh, nâng cao hiệu quả thu thập, lưu trữ, xử lý thông tin và đem lại sự thay đổi vượt bậc về chất lượng và số lượng thông tin có thể phục vụ bạn đọc, người dùng tin trong mỗi thư viện.

3. PHÁT TRIỂN THƯ VIỆN ĐIỆN TỬ TRONG LIÊN HIỆP THƯ VIỆN KHU VỰC MIỀN ĐÔNG NAM BỘ VÀ CỤC NAM TRUNG BỘ NHƯ THẾ NÀO?

Hiện nay tất cả các thư viện tỉnh trong Liên hiệp Khu vực miền Đông Nam bộ và Cục Nam Trung bộ đều đã đạt được một mức độ nhất định của thư viện điện tử, tuy

còn rất thấp, nhưng đã có những mô hình phát triển khá vững chắc. 6/8 thư viện tỉnh đã đưa vào sử dụng phần mềm chuyên ngành (SMILIB hoặc ILIB) ở những mức độ khác nhau. Thư viện tỉnh Bình Dương, Thư viện Tổng hợp tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu đã phục vụ bạn đọc tra cứu tìm tin bằng máy tính, quản lý mượn trả sách bằng mã vạch cho phần lớn các giao dịch giữa thư thủ với người đọc; Thư viện tỉnh Lâm Đồng, Thư viện tỉnh Ninh Thuận đã có trang Web trên mạng Internet. Hầu hết các thư viện đã có tài liệu điện tử (tuy chưa nhiều) để phục vụ bạn đọc...

Trong từng thư viện, trên cơ sở những điều kiện riêng có, đã và đang hình thành những chiến lược, những bước đi phù hợp, nhanh chóng đổi mới quy trình, đổi mới phương thức phục vụ, đổi mới phương pháp quản lý trên nền tảng là CNTT, nhằm hướng tới một mô hình chung là những tiêu chí của một thư viện điện tử trong tương lai không xa. Trong quá trình đó, cần

(Xem tiếp trang 15)

Năm bắt thời cơ...

(Tiếp theo trang 13)

coi trọng yếu tố người đọc, lấy phục vụ người đọc là mục tiêu phát triển. Chỉ có như vậy mới đảm bảo sự phát triển đúng hướng, đem lại những hiệu quả thiết thực trong đời sống xã hội.

4. CÁC GIẢI PHÁP TẠO ĐỘNG LỰC CHO PHÁT TRIỂN THƯ VIỆN

Ngay từ nay, và nhất là trong năm 2005, năm cuối cùng của giai đoạn chuẩn bị, theo như định hướng nêu ở trên, các thư viện trong liên hiệp cần khẩn trương hơn nữa trong việc sẵn sàng cho sự tăng tốc tiến tới thư viện điện tử vào giai đoạn tiếp theo. Cụ thể, nên tập trung sức đẩy mạnh các giải pháp sau:

Một là, khâu quan trọng hàng đầu, có tính đột phá, mở đường cho thư viện truyền thống bước sang thư viện điện tử là xây dựng đồng bộ nguồn nhân lực với triển khai ứng dụng các phần mềm quản lý thư viện điện tử. Mạnh dạn thay đổi quy trình nghiệp vụ truyền thống thủ công bằng các quy trình đã được tin học hoá, giải phóng sức lao động, tạo môi trường làm việc thuận lợi, thúc đẩy khả năng sử dụng các tính năng ưu việt của các phần mềm đã đưa vào sử dụng.

Có chính sách đào tạo nhanh cán bộ trong cơ quan, bồi dưỡng kiến thức về nghiệp vụ, chuyên môn, nhất là các kỹ năng mới cần thiết cho các quy trình làm việc với các phần mềm thư viện điện tử, các kỹ năng khai thác, tìm kiếm thông tin điện tử trong các cơ sở dữ liệu, trên mạng hay các CD - ROM. Chẳng hạn như bổ sung, phân loại có trợ giúp của tra cứu CSDL, biên mục theo MARC 21, làm từ khoá, định chủ đề, quản lý mượn - trả sách bằng mã vạch, sử dụng Internet, tìm tin theo từ khoá, theo chủ đề... Ngày nay tri thức phát triển nhanh và cũng nhanh chóng trở nên lạc hậu, nếu cán bộ thư viện không có khả năng tiếp thu và vận dụng tri thức mới, không

thường xuyên trau dồi kỹ năng thì không thể thích nghi được với sự phát triển và hậu quả là hoạt động thư viện không tiến kịp xu thế chung của đời sống xã hội.

Hai là, tích cực, chủ động xây dựng nguồn vốn thông tin điện tử. Thông tin điện tử giờ đây không còn là cái gì xa lạ với bạn đọc, Internet đã có mặt trong nhiều gia đình ở Việt Nam và trên thế giới số người biết truy cập mạng là một trong những chỉ số hàng đầu đánh giá trình độ phát triển xã hội, vì vậy thư viện phải nhanh chóng tạo lập và phát triển nguồn lực thông tin này đồng thời tạo điều kiện thuận lợi để bạn đọc tiếp cận dễ dàng với các thông tin điện tử, tiếp cận với Internet. Trong quá trình phát triển nguồn lực thông tin điện tử cần chú ý tới tính đối tượng phục vụ của thư viện để xây dựng một kho thông tin có thể dùng cho nhiều yêu cầu khác nhau. Ví dụ như vừa có các thông tin nghiên cứu khoa học vừa có các chương trình ca nhạc, điện ảnh giải trí; có CSDL thư mục, có CSDL toàn văn, có các tạp chí điện tử và có cả phim hoạt hình cho thiếu nhi... Riêng về Internet, trong khi ngoài xã hội Internet đã trở thành một dịch vụ thông tin rất ăn khách thì thư viện, một cơ quan nhà nước có nhiệm vụ cung cấp thông tin lại chưa thực sự coi trọng. Đây là một nghịch lý cần nhanh chóng xoá bỏ.

Ba là, xây dựng cho được một hệ thống cơ sở kỹ thuật đủ để tất cả các quy trình nghiệp vụ đều có các thiết bị CNTT, từ bổ sung, xử lý kỹ thuật, quản lý tài liệu đến bạn đọc tra cứu CSDL, đọc thông tin điện tử. Chỉ khi nào quy trình nghiệp vụ từ khi tài liệu được bổ sung về thư viện đến khi đến tay người đọc các thao tác kỹ thuật đều được thực hiện thông qua máy thì mới có thể coi là đã thành công. Qua khảo sát một số phần mềm thư viện cho thấy, một trong những mục tiêu cơ bản của các phần mềm là giải

phóng các thao tác kỹ thuật thủ công và tích hợp các thông tin thành một quy trình khép kín. Vì vậy, nếu trong quá trình đó chỉ cần một khâu nào đó không được thực hiện bằng máy thì toàn bộ quy trình bị phá vỡ và không thể sử dụng được các tiện ích của phần mềm đem lại. Ví dụ như, nếu không thực hiện dán mã vạch và đưa dữ liệu vào máy cho tất cả mọi cuốn sách trong thư viện thì không thể thống kê được vốn sách, không đánh giá được chất lượng kho sách hiện có. Xét riêng trong một kho sách, nếu không hoàn thiện thì cũng không thể thực hiện mượn trả bằng máy, không thay thế được việc ghi chép thủ công.

Bốn là, khẳng định quyết tâm xây dựng thư viện điện tử.

Ứng dụng CNTT, phát triển thư viện điện tử là hướng phát triển cùng chiều với xu thế phát triển của đời sống xã hội, nó không làm thay đổi bản chất của hoạt động thư viện. Vì vậy, ta nhất định phải nắm bắt và vận dụng để nhanh chóng phát triển, tránh nguy cơ tụt hậu.

Ứng dụng CNTT cũng không làm thay đổi những quy định nghiệp vụ cơ bản mà là đổi mới mạnh mẽ cách nghĩ, cách làm của thư viện, nhằm tiếp thu và vận dụng tiến bộ khoa học công nghệ nhằm tạo nên những bứt phá mạnh mẽ.

Về mặt nhận thức, cần khẳng định ứng dụng CNTT là nền tảng để thực hiện hiện đại hóa thư viện, là yếu tố không thể thiếu của quá trình chuyển đổi từ thư viện truyền thống sang thư viện điện tử, thư viện số nhằm đáp ứng tốt những đòi hỏi mới của người đọc.

Về mặt hành động, phải nhanh chóng và quyết tâm xây dựng chương trình, kế hoạch, cơ chế, tổ chức thực hiện để ứng dụng CNTT là một nhiệm vụ ưu tiên trong chiến lược phát triển thư viện. Ứng dụng CNTT thực sự là lĩnh vực được đặc biệt khuyến khích đầu tư, rà soát và tháo bỏ những quy định không còn phù hợp, tạo điều kiện thuận lợi nhất cho các kế hoạch, đề án về ứng dụng CNTT. □